

УДК 330.34; 332.1

Чикало І.В.

кандидат економічних наук

Тернопільського національного економічного університету

РЕСУРСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

RESOURCES DETERMINANTS SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF ASSOCIATIONS TERRITORIAL COMMUNITIES IN SYSTEM MANAGEMENT OF NATIONAL ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті ідентифіковано основні ресурсні детермінанти соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, основною метою якого є підвищення рівня й якості життя населення. Проаналізовано рівень ресурсозабезпечення та ресурсовикористання за категоріями базових ресурсів (фінансових, людських, земельних) у розрізі регіонів України та окремих об'єднаних територіальних громад. Виокремлені ресурсні детермінанти поділено за характером впливу на стимулятори та дестимулятори соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Визначено, що означені детермінанти соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад мають бути враховані в процесі управлінської діяльності як на муніципальному, так і на регіональному і національному рівнях, а також під час формування економічної політики в частині ресурсоефективності. Окреслено механізми та інструментарій забезпечення високого рівня соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад у системі управління національною економікою.

Ключові слова: спроможна територіальна громада, ресурси об'єднаної територіальної громади, соціально-економічний розвиток територіальної громади, ресурсні детермінанти соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади, стимулятори соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади, дестимулятори соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади.

АННОТАЦИЯ

В статье идентифицированы основные ресурсные детерминанты социально-экономического развития объединенных территориальных общин, основной целью которого является повышение уровня и качества жизни населения. Проанализирован уровень ресурсообеспечения и ресурсопотребления по категориям базовых ресурсов (финансовых, человеческих, земельных) в разрезе регионов Украины и отдельных объединенных территориальных общин. Выделенные ресурсные детерминанты разделены по характеру воздействия на стимуляторы и дестимуляторы социально-экономического развития объединенных территориальных общин. Определено, что указанные детерминанты социально-экономического развития объединенных территориальных общин должны быть учтены в процессе управленческой деятельности на муниципальном, региональном и национальном уровнях, а также при формировании экономической политики в части ресурсоэффективности. Определены механизмы и инструментарий обеспечения высокого уровня социально-экономического развития объединенных территориальных общин в системе управления национальной экономикой.

Ключевые слова: способная территориальная община, ресурсы объединенной территориальной общины, социально-экономическое развитие территориальной общины, ресурсные детерминанты социально-экономического развития объединенных территориальных обществ, стимуляторы социально-экономического развития объединенной территориальной общины, дестимуляторы социально-экономического развития объединенной территориальной общины.

ANNOTATION

The article identifies the main resources determinants of social-economic development of associations territorial communities, the main purpose of which is to raise the level and quality of life of the population. The level of resource supply and resource using by categories of basic resources (financial, human, land) by the regions of Ukraine and associations territorial communities is analyzed there. The resources determinants are divided by the nature of the impact on stimulators and destimulators of social-economic development of the associations territorial communities. It is determined that the identified determinants of social-economic development of the associations territorial communities should be taken into account in the process of administrative activity both at the municipal, regional and national levels, as well as in the formation of economic policy in terms of resource efficiency. The mechanisms and tools for ensuring a high level of social-economic development of the associations territorial communities in the system of national economy management are outlined in the article.

Keywords: capable territorial community, resources of associations territorial communities, social-economic development of the territorial community, resources determinants social-economic development of associations territorial communities, stimulators of social-economic development of the associations territorial communities, destimulators of social-economic development of the associations territorial communities.

Постановка проблеми. Створення у системі національної економіки об'єднаних територіальних громад (ОТГ) як суб'єктів управління муніципального рівня потребує вироблення нових підходів до побудови систем їх менеджменту, що враховуватимуть як зовнішні виклики сучасного глобалізованого висококонкурентного середовища, так і внутрішні детермінанти розвитку. На етапі формування та розвитку ОТГ особливо гостро постає проблематика ідентифікації ресурсних детермінантів їх соціально-економічного розвитку, які в подальшому лежатимуть в основі побудови дієвих механізмів управління наявним ресурсним потенціалом та виробленні інструментів залучення додаткових ресурсів для забезпечення ефективного їх функціонування на засадах раціоналізації ресурсовикористання та ресурсоефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різними аспектами проблематики ресурсного забезпечення територіальних утворень муніципальних та регіональних рівнів займалися зарубіжні та вітчизняні науковці, а саме: Р. Бінгем, Л. Беззубко, С. Біла, С. Вайт, Т. Васильків, Т. Гургула, М. Деркач, Л. Дідківська, О. Заха-

рова, О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Мамонова, Ю. Молодожен, О. Мордвінов, В. Новак, А. Пелехатий, С. Пунь, В. Русін, Г. Свінбурн, Є. Сергієнко, І. Сторонянська, Н. Стукало, А. Третяк, О. Чубань, В. Федоренко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на певний інтерес у наукових колах до окресленої тематики, основна увага фахівців приділена питанням управління фінансовими та природними ресурсами територіальних громад, при цьому проблематика комплексного ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку ОТГ у системі всіх ресурсів та виокремлення ресурсних детермінант його забезпечення сьогодні є малодослідженою.

Мета статті полягає в ідентифікації та систематизації ресурсних детермінант соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад з окресленням механізмів та інструментарію його забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку територіальних одиниць муніципального рівня у системі національної економіки фахівцями зводиться до формування економічного потенціалу місцевості для поліпшення економічної ситуації у довгостроковій перспективі та підвищення рівня життя населення. Погоджуємося у цьому плані з науковцями, які підтримують позицію, що «в основі його забезпечення мають лежати унікальні місцеві умови, аналіз сильних і слабких сторін, загроз і перспектив даної території» [1, с. 24]. Реформування системи місцевого самоврядування на засадах децентралізації передбачає формування спроможних, самодостатніх об'єднаних територіальних громад, які здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг з урахуванням ресурсного забезпечення адміністративно-територіальної одиниці [2]. При цьому чинним законодавством визначено складники їх ресурсного забезпечення, а саме: рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні відповідних рад [3]. Тобто об'єднані територіальні громади виступають суб'єктом, наділеним широким колом повноважень щодо управління майном, яке знаходиться у їхній комунальній власності. Об'єктами такого майна є переважно заклади соціальної сфери, майно органів місцевого самоврядування, підприємства житлово-комунального господарства, отримані громадами в результаті розмежування державного майна України між загальнодержавною власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць, визначених відповідною постановою Кабінету Міністрів України [4].

У процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на травень 2018 р. в Україні з 378 територіальних громад об'єдналися у 731 ОТГ, загальна площа яких становить 180 тис. км², або 32,2% від загальної площі країни. Найбільшу кількість об'єднаних територіальних громад створено у Дніпропетровській (61), Житомирській (46) та Запорізькій (46) областях. Аутсайдерами за чисельністю створених ОТГ виступають Закарпатська (6), Київська та Луганська області, на території яких утворено по 12 громад відповідно. Частка доходів місцевих бюджетів (у загальний фонд) у ВВП у 2017 р. становила 6,5%. На території новостворених громад проживає 6,4 млн. осіб, або 18% населення України [5]. Вказане свідчить про те, що ОТГ виступають суб'єктом управління муніципального рівня, який акумулює значний ресурсний потенціал, від правильної алокації та управління яким залежить рівень їх соціально-економічного розвитку, а також регіональної та національної економіки у цілому.

Вказане потребує детальнішого розгляду питання у розрізі окремих ресурсів та окремих ОТГ. У цьому плані варто зауважити, що діюча система статистичного збору та обробки інформації дає змогу аналізувати лише окремі складники ресурсного забезпечення ОТГ, а саме базисні ресурси їх розвитку, такі як людські, фінансові, земельні, при цьому статистичні дані щодо ресурсів, які лежать в основі формування конкурентних переваг довгострокового характеру ОТГ, сьогодні відсутні.

Виходячи в рамках цього дослідження з положення про те, що на етапі створення ОТГ домінуючу роль у забезпеченні її соціально-економічного розвитку відіграє рівень ресурсозабезпечення, а в процесі функціонування – ресурсоефективність, ресурсний аналіз проведемо у цих двох площинах.

Так, урахувавши те, що домінуючим критерієм формування ОТГ виступають фінансові ресурси, рівень забезпечення громади цим ресурсом та ефективність його використання значною мірою детермінують рівень її соціально-економічного розвитку. Статистичні дані свідчать про те, що обсяг доходів місцевих бюджетів у 2017 р. становив 192,7 млрд. грн. У розрахунку на одного мешканця середнє значення цього показника найвище у Дніпропетровській (4 829,7 грн.), Полтавській (4 770,6 грн.) та Донецькій (4 542,5 грн.) областях. Найнижчий показник в Івано-Франківській області – 995,3 грн., що у 4,8 рази менше від найвищого значення в Україні (табл. 1).

У розрізі громад розрив між значеннями цього показника ще вищий. Так, зокрема, лідерами серед усіх громад України за обсягом доходів у розрахунку на одного мешканця виступають Слобожанська ОТГ (Дніпропетровська область) зі значенням показника 21 524,5 грн. та Шахівська ОТГ (Донецька область), де цей

показник становив 13 102,6 грн. Аутсайдерами рейтингу за значенням указанного показника в 2017 р. були Чудейська ОТГ Чернігівської області та Космацька ОТГ Івано-Франківської області, де на одного жителя припадало 600,2 грн. та 535,4 грн. власних доходів відповідно, що у 35–40 разів менше від найвищого значення. Аналогічно велика диференціація і видатків на одну особу у територіальному вимірі, а саме від 126 661,8 грн. у Решетилівській ОТГ Полтавської області до 262,6 грн. у Чудейській ОТГ Чернігівської області [6]. Така значна різниця у значеннях показників уже на етапі утворення нових економічних систем закладає нерівномірні умови їх розвитку, що в подальшому потребуватиме активного використання важелів державного впливу для досягнення відповідного рівня їхнього розвитку.

Іншими вкрай негативними тенденціями у сфері управління фінансовими ресурсами є високий рівень дотаційності окремих ОТГ та великий розрив у значенні цього показника між окремими ОТГ. Так, за допустимого значення питомої ваги базової дотації не більше 30% від суми власних доходів у Космацькій ОТГ Івано-

Франківської області він сягнув 53,1%, Золотопотіцькій ОТГ Тернопільської області – 44,7%, у Вільховецькій ОТГ Закарпатської області – 40,7%. Відрадіним у цьому плані є те, що окремі ОТГ на 100% забезпечені власними ресурсами, а окремі територіальні одиниці муніципального рівня передають до державного бюджету з місцевих бюджетів кошти для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, тобто реверсну дотацію, зокрема Гончарівська ОТГ Чернігівської області – 25%, Вербівська ОТГ Дніпропетровської області – 19,9% [6].

У цьому плані постає питання доцільності створення та обґрунтування самодостатності ОТГ, де рівень базової дотації перевищує 30%, а подекуди 40% і навіть 50%, а також назріває потреба у виокремленні чіткіших критеріїв обґрунтування спроможності громади на етапі її утворення та вдосконалення системи міжбюджетного вирівнювання, оскільки принцип його дії нівелює місцеву ініціативу та обмежує можливість розвитку ОТГ, спроможних отримати значний обсяг надходжень до місцевого бюджету.

Щодо управління іншою групою базисних ресурсів соціально-економічного розвитку ОТГ,

Таблиця 1
Показники забезпечення та використання фінансових та людських ресурсів ОТГ по регіонах України

№ з/п	Область	Кількість ОТГ у 2017 р.	Кількість ОТГ станом на 10.05.2018 р.	Власні надходження на 1 мешканця у 2017 р., грн.	Капітальні видатки на 1 мешканця у 2017 р., грн.	Чисельність населення ОТГ станом на 10.05.2018 р., тис. осіб	Кількість громад із чисельністю населення менше 5 тис. осіб
1	Вінницька	21	35	3502,3	1323,3	251,9	17
2	Волинська	15	43	2241,1	1099,3	297,3	16
3	Дніпропетровська	34	61	4829,7	1099,3	486,3	26
4	Донецька	6	15	4542,5	1830,9	234,4	3
5	Житомирська	32	46	2677,1	1060,0	457,2	16
6	Закарпатська	3	6	2858,8	1621,2	71,2	0
7	Запорізька	16	46	3141,3	1799,2	357,1	22
8	Івано-Франківська	11	25	995,3	877,3	223,2	3
9	Київська	2	12	2504,1	680,6	154,4	2
10	Кіровоградська	5	17	3671,9	1180,3	126,6	7
11	Луганська	3	12	2945,7	2494,6	139,4	3
12	Львівська	22	35	2185,6	1450,2	281,6	11
13	Миколаївська	29	29	3454,6	1023,1	228,9	12
14	Одеська	11	28	3274,5	1650,0	314,2	5
15	Полтавська	18	42	4770,6	3256,0	280,4	22
16	Рівненська	18	28	2132,3	928,8	192,1	10
17	Сумська	14	30	3304,6	1255,8	238,6	11
18	Тернопільська	36	42	2202,4	776,6	336,0	20
19	Харківська	4	16	2877,8	1020,1	201,8	0
20	Херсонська	12	28	3293,2	1054,2	202,1	11
21	Хмельницька	26	41	2576,0	1250,7	467,6	10
22	Черкаська	6	27	3315,7	893,1	173,0	13
23	Чернівецька	16	29	1553,5	817,1	283,6	7
24	Чернігівська	16	38	3286,2	1380,5	362,4	14

Джерело: наведено за [5–7]

а саме людських ресурсів, зазначимо, що найбільш забезпеченими людськими ресурсами є ОТГ Дніпропетровської (486,3 тис. осіб), Хмельницької (467,6 тис. осіб) та Житомирської (457,2 тис. осіб) областей. Найменша чисельність жителів проживає в ОТГ Закарпатської (71,2 тис. осіб), Кіровоградської (12,6 тис. осіб) та Луганської (139,4 тис. осіб) областей (табл. 1).

Нині за порогового значення чисельності жителів ОТГ не менше 5–7 тис. осіб [6] та середній чисельності ОТГ по Україні 11 051 осіб [5] їх значна кількість має чисельність населення менше 5 тис. осіб. Зокрема, у Дніпропетровській області є 26 таких громад, у Запорізькій та Полтавській областях – по 22 такі громади. Це значно обмежує їхні ресурсні можливості щодо забезпечення високого рівня соціально-економічного розвитку. Водночас позитивом у цій площині є відсутність ОТГ із чисельністю населення менше 5 тис. осіб у Закарпатській та Харківській областях [5].

Іншим важливим аспектом у рамках цього ресурсного зрізу є проблематика рівня й якості кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування, здатного виконувати нові завдання в умовах децентралізації, а також фахової підготовки управлінського ресурсу ОТГ та

його фінансування. Сьогодні діють програми навчання управлінців у сфері місцевого самоврядування, що в перспективі сприятиме акумуляції інтелектуального ресурсу [7]. Щодо фінансування управлінського ресурсу, то якщо за допустимого рівня витрат на утримання управлінського апарату не більше 20% від обсягу власного ресурсу [6] у Слобожанській ОТГ Дніпропетровської області він становив 5,3%, у Галичинівській ОТГ Миколаївської області – 7,2%, у Калинівській ОТГ Вінницької області – 7,3%, то у Вільшаницькій ОТГ Львівської області значення цього показника в 2017 р. сягнуло 75,3%, Воле-Баранецької ОТГ цієї ж області – 68,9%, Білобожницької ОТГ Тернопільської області – 63,9% [6]. Спрямування такої значної частки власних доходів на утримання управлінського апарату ОТГ обмежує їхні можливості щодо забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку території.

Не менш вагомим складником управлінської діяльності ОТГ виступає управління таким базовим ресурсом їх розвитку, як земельні ресурси. У цьому плані зауважимо, що статистичні дані свідчать про найбільшу забезпеченість земельними ресурсами ОТГ Дніпропетровської

Таблиця 2

Показники забезпечення ОТГ земельними ресурсами та їх грошова оцінка за регіонами України

№ з/п	Область	Площа ОТГ у 2017 р., км ²	Площа ОТГ у 2018, км ²	Площа державних с/г земель, які передаються у комунальну власність ОТГ, тис. га	Нормативна грошова оцінка 1 га ріллі та перелогів, грн.
1	Вінницька	3995	3995	35	27561,2
2	Волинська	9045	9173	29	24950,4
3	Дніпропетровська	17091	17091	65	27105
4	Донецька	6016	6026	25	29045,6
5	Житомирська	16693	16842	49	17150,8
6	Закарпатська	616	616	3	21981,6
7	Запорізька	15316	15516	42	28198,7
8	Івано-Франківська	2418	2418	11	23806,4
9	Київська	2614	2614	12	26641,8
10	Кіровоградська	3572	3571	25	26747,1
11	Луганська	5632	5632	28	22100,2
12	Львівська	3832	3832	17	22185,1
13	Миколаївська	8516	8816	44	21967,5
14	Одеська	9353	9353	38	23427,4
15	Полтавська	8002	7812	51	28543,8
16	Рівненська	5012	5012	24	26171,6
17	Сумська	8741	8741	27	24522,2
18	Тернопільська	5477	5477	37	25033,5
19	Харківська	4500	4500	26	27088,9
20	Херсонська	8216	8215	40	28915,7
21	Хмельницька	11044	11044	47	28747,3
22	Черкаська	3902	3901	27	33175,9
23	Чернівецька	3186	3209	14	28333,2
24	Чернігівська	26396	16551	42	20352,5
25	Україна, в цілому	179252	179958	759	25773,14

Джерело: сформовано за даними [6; 9; 10]

(17 091 км²), Житомирської (16 842 км²) та Чернігівської (16 551 км²) областей. Найменша площа земельних ресурсів припадає на ОТГ Закарпатської (616 км²), Івано-Франківської (2 418 км²), Київської (2 614 км²) областей (табл. 2) [6].

Однак, незважаючи на наявність такого важливого ресурсу ОТГ у структурі їх власних надходжень, доходи від плати за землю відсутні, що пов'язано з відсутністю чітких механізмів реалізації та інституціалізації прав власності на цей ресурс, а також приналежність донедавна земель за межами населених пунктів до державної форми власності. Сьогодні у цьому плані формуються певні тенденції щодо зміни їх використання. А саме для розширення базису функціонування об'єднаних територіальних громад чинним законодавством передбачено механізми передачі земель сільськогосподарського призначення у комунальну власність ОТГ [8; 9]. Нині в державній власності перебуває 10,4 млн. га сільськогосподарських угідь, з яких 3,2 млн. га – у постійному користуванні державних підприємств, установ та організацій, 2,5 млн. га – у запасі (не надані у власність та користування), решта – вморенді [10]. Орієнтовна площа земель, що передається у комунальну власність об'єднаних територіальних громад, становить 759 тис. га [8] (табл. 2). Із них найбільшу площу державних с/г земель, які передаються у комунальну власність, отримують ОТГ у Дніпропетровській (65 тис. га), Полтавській (51 тис. га) та Житомирській (49 тис. га) областях. Земельні ділянки найменшою площею отримують ОТГ Закарпатської (3 тис. га) та Івано-Франківської (11 тис. га) областей [9]. При цьому варто врахувати орієнтовну нормативну грошову оцінку землі, вартість якої найвища у Черкаській (33 175,9 грн./га), Донецькій (29 045,6 грн./га) та Херсонській (28 915,7 грн./га) областях [10] (табл. 2), що дасть їм змогу отримати найвищі доходи від використання цього ресурсу.

Передача земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад дасть останнім змогу: забезпечувати контроль доходів від плати за оренду землі за межами населеного пункту та земельного податку з неї; розробляти комплексні генеральні плани всієї території об'єднаної громади; розробляти і застосовувати у практичній діяльності дієві важелі та механізми управління земельними ресурсами; забезпечувати високий рівень соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади у довгостроковій перспективі.

Результати проведеного вище аналізу дають змогу ідентифікувати основні ресурсні детермінанти, тобто чинники, причини, які зумовлюють стан соціально-економічного розвитку ОТГ, та розмежувати їх за характером впливу на стимулятори та дестимулятори (рис. 1).

Так, зокрема, із детермінантів, що сприяють забезпеченню соціально-економічного розвитку виявлено такі: наявність тенденції щодо зростання наповнюваності бюджету; зростання частки власних доходів місцевих бюджетів, у т. ч. на одного мешканця; зростання частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті; зростання обсягу власних доходів у розрахунку на одного мешканця; незалежність місцевих бюджетів окремих ОТГ від державного бюджету; зростання капітальних видатків; наявність механізмів передачі земельних ділянок с/г призначення із державної власності в комунальну власність ОТГ; забезпеченість земельними та людськими ресурсами ОТГ; наявність програм навчання персоналу ОТГ. До чинників, що мають дестимулюючий вплив на рівень соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, належать: великий розрив у рівні доходів окремих ОТГ; великий розрив між обсягом власних доходів у розрахунку на одного мешканця окремих ОТГ; високий рівень дотаційності окремих ОТГ; недосконалість механізму горизонтального податкового вирівнювання місцевих бюджетів; відсутність доходів від використання земельних ресурсів; інституційна невизначеність приналежності окремих земельних ділянок ОТГ; наявність ОТГ із чисельністю населення менше 5 тис. осіб; висока частка видатків на утримання апарату управління окремих ОТГ.

Ідентифіковані та згруповані детермінанти соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад можуть слугувати інформаційною базою для розроблення та прийняття управлінських рішень на муніципальному та регіональному рівнях, а також під час вироблення економічної політики в частині ресурсоефективності. При цьому кінцевою метою такої діяльності має стати підвищення рівня та якості життя населення територіальної громади за рахунок зростання платоспроможності населення громади, поліпшення інвестиційного клімату та полегшення умов ведення бізнесу як у межах території громади, так й економіки регіону та країни у цілому. Досягнення вказаного є можливим через використання інструментарію кредитування, субсидування, інвестування інфраструктури території громади, ініціювання програм місцевого розвитку тощо.

Водночас, ураховуючи особливості функціонування економічних систем різних ієрархічних рівнів в умовах обмеженості та вичерпності природних ресурсів, перед ОТГ постає необхідність активізації управлінської діяльності щодо алокації нематеріальних ресурсів (інтелектуальних, інформаційних, технологічних, управлінських). Застосування нематеріальних ресурсів у процесі управління та функціонування ОТГ дасть змогу останнім замінити базові вичерпні та обмежені ресурси інтелектуальними, інформаційними та технологічними, матеріалізованими через більш досконалі та

Рис. 1. Ідентифікація ресурсних детермінант соціально-економічного розвитку ОТГ

Джерело: розроблено автором

ефективні управлінські та виробничі процеси. Саме нематеріальні ресурси сьогодні слугуватимуть каталізатором підвищення ефективності використання базових ресурсів ОТГ та забезпечуватимуть на цій основі високий рівень соціально-економічного розвитку як окремих ОТГ, так і регіональної та національної економік.

Висновки. Таким чином, забезпечення високого рівня соціально-економічного розвитку ОТГ на етапі їх утворення значною мірою залежить від управління їх ресурсозабезпеченістю, а в процесі розвитку – ресурсоефективності. Базисними ресурсами функціонування ОТГ сьогодні є фінансові, людські та земельні, у процесі управління якими наявні як суттєві успіхи у розрізі окремих громад, так і певні проблемні аспекти. Ідентифікація ресурсних детермінантів соціально-економічного розвитку ОТГ та їх структуризація за характером впливу може бути застосована у процесі управлінської діяльності на муніципальному, регіональному та національному рівнях, а також під час вироблення економічної політики в частині ресурсоефективності. Дослідження та формалізація впливу нематеріальних ресурсів, а також вивчення синергетичних аспектів синтезу матеріальних і нематеріальних ресурсів на соціально-економічний розвиток ОТГ, регіональних та національних економік мають стати предметом подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стукало Н.В. Сучасні детермінанти регіонального розвитку. Економіка розвитку. 2012. № 3(63). С. 22–27.
2. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.2015 № 214. URL: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-n-paran10#10n10.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради. 1997. № 24. Ст. 170.
4. Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.11.1991 № 311. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/311-91-n>.
5. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 травня 2018. URL: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/260/Моніторинг_10.05.2018.pdf.
6. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за 2017 рік. URL: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/183/Брошура_-_Рейтинг_366_ОТГ.pdf.
7. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 квітня 2018 р. URL: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/247/Моніторинг_Децентралізація_10.04.2018__1_.pdf.
8. Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.06.2017 № 413. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/413-2017-n>.
9. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 № 60-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pitannya-peredachi-1>.
10. Моніторинг земельних відносин в Україні 2014–2015 рр.: статистичний щорічник / Упоряд. Д. Нізалов, К. Івінська, С. Кубах, О. Нів'євська. URL: http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Моніторинг-земельних-відносин.-Статистичний-щорічник_1.pdf.